

BIBΛΙΟ
**Η «Οδύσσεια» του
Ντάνιελ Μέντελσον**

Ο γνωστός φιλόλογος
χαρτογραφεί τη ζωή του,
παρατηρώντας το έπος του
Ομήρου.
Από την Τίνα Μανδηλαρά

ΣΕΛΙΔΑ **58**

ΔΟΚΙΜΙΟ

Ο Οδυσσεύς επιστρέφει στην Πηνελόπη. Εδώ τον βλέπουμε να πλησιάζει την απρηγόρητη Πηνελόπη, καθώς τα πιστά μέλη του οίκου του –ο πατέρας του Λαέρτης, ο γιος του Τηλέμαχος και ο χοιροβοσκός του Εύμαιος– κοιτάζουν. (Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης)

Η «Οδύσσεια» του Μέντελσον: Ένα μεγάλο μάθημα αυτογνωσίας

Αν ο πολύτροπος Οδυσσεύς έμαθε στο ταξίδι της ζωής του να διαβάζει και να στήνει γρίφους, ο φιλόλογος **Ντάνιελ Μέντελσον** φρόντισε να λύσει τους δικούς του οικογενειακούς γρίφους αποκαλύπτοντας και μαθαίνοντας κρυμμένα μυστικά.

Τον πατέρα μου ένιωσα πως τον γνώρισα πραγματικά μόνο όταν άρχισα να διαβάζω στα σοβαρά τους κλασικούς» ομολογεί ο γνωστός πανεπιστημιακός φιλόλογος και επιδέξιος αφηγητής Ντάνιελ Μέντελσον, στήνοντας *Μια Οδύσσεια* (Ένας πατέρας, ένας γιος, ένα έπος), όπως είναι και ο τίτλος του βιβλίου του που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη, σε μια θαυμαστά ισορροπημένη μετάφραση ανάμεσα στο εσκεμμένα έντονα προφορικό και ταυτόχρονα το λόγιο στοιχείο του πρωτοτύπου από τη Μαργαρίτα Ζαχαριάδου. Η *Οδύσσεια* του Μέντελσον έχει ως κεντρικό άξονα το γνωστό έπος του Ομήρου, γύρω από το οποίο ξετυλίγονται οι παράλληλες αφηγήσεις, οι παρεκτροπές και οι ζωές των ανθρώπων που αγαπήθηκαν και που μέσα από το ταξίδι πήραν το δικό τους μάθημα ζωής. Φτωχική Ιθάκη, προφανώς, δεν υπάρχει, στον βαθμό που τα δώρα της παραμένουν πλούσια για όλους όσοι θέλουν να τα δουν και να τα

ανακαλύψουν. Αυτό το μάθημα πήρε ως καλός μαθητής ο Μέντελσον, καθώς, μελετώντας ενδελεχώς την *Οδύσσεια*, αναζήτησε την τετρα ήμισυ του εαυτού του (τη δική του Ιθάκη) μέσα από τη σχέση με τον πατέρα του, αποκαλύπτοντας παράλληλα στους αναγνώστες τη βαθύτερη και ουσιαστική πτυχή του ομηρικού έπους: αυτή της αυτογνωσίας.

Γι' αυτό και ο ίδιος επιμένει, ακολουθώντας, με τη σειρά του, τη δασκάλα του, ότι η *Οδύσσεια* είναι το πρώτο και τελειότερο Bildungsroman, ένα ολοκληρωμένο αφήγημα μαθητείας, αφού κανείς από τους ήρωες, όταν το έπος τελειώνει, δεν είναι πλέον ίδιος: ούτε ο Οδυσσεύς, ο οποίος γίνεται από παράφορος νεαρός που σκοτώνει ελάφια ή ένας πολυμήχανος ήρωας ένας ουσιαστικός βασιλιάς, ούτε ο ώριμος πια και όχι αφελής Τηλέμαχος, ούτε καν οι αναγνώστες –και αλλοτινοί ακροατές–, οι οποίοι μαθαίνουν ότι ολόκληρη η ζωή δεν είναι παρά μια διαρκής

άσκηση αυτοπροσδιορισμού και γνώσης. Όλοι πάντα κάτι μαθαίνουμε: από τον μαθηματικό πατέρα του ο Μέντελσον έμαθε πόσο σημαντικές είναι η περιέργεια και η δίψα για τη γνώση, ενώ από τους μέντορές του –Μέντωρ, άλλο ένα πρόσωπο της *Οδύσσειας!*– και τους δασκάλους του συνειδητοποίησε ότι κανένα κείμενο δεν γίνεται δικό σου αν δεν μάθεις να το απολαμβάνεις: «Η αυτοπεποίθηση με την οποία απολαμβάνουμε όσα προσφέρει ο κόσμος, τη μουσική κάντρι και την οιογονωσία, τα είδη ροδόδεντρων και τα πορσελάνινα φλιτζάνια Shelley, την εβραϊκή γενεαλογία και το συντακτικό της αρχαίας ελληνικής, τις συλλεκτικές αφίσες και τον Ζακ Ντεμί, όλα αυτά καταλαβαίνω πια πως είναι κάτι σαν πατρογονική κληρονομιά με μια δόση ειρωνείας, επειδή εκείνος μας έδειξε ότι τα πράγματα μπορούν να είναι έτσι, κάτι που δεν έκανε ο δικός μου πατέρας».

Αλλά ακόμα και αυτά που δεν του δίδαξε ο πατέρας του ανάγονται σε συστατικά στοιχεία της αφήγησης, αφού ό,τι παραμένει κρυφό είναι το πιο φανερό απ' όλα – κινήσεις, τάσεις, έξεις, συμβολισμοί. «Το όλο ζήτημα είναι ποιο τμήμα του κύκλου μπορείς να δεις από εκεί που στέκεσαι» γράφει με νόημα ο Μέντελσον, παρασύροντας τον αναγνώστη με ιδιαίτερη μαεστρία σε όλα όσα ο ίδιος, κατά το παράδειγμα του Ομήρου, κρατάει κρυφά, προκαλώντας τον να τα αποκαλύψει. Δεν είναι τυχαίο ότι και ο ίδιος ο Οδυσσεύς, όντας, όπως δηλώνει το όνομά του, αυτός που διώχτηκε από τους θεούς αλλά που αντιστάθηκε με την ευφυΐα του, παρεμβαίνοντας σε έναν κόσμο ταυτόχρονα υπόγειο και φανερό –ο μόνος θνητός που επισκέπτεται με άνεση τον Κάτω Κόσμο–, είναι κάτι παραπάνω από ένας ήρωας: είναι ένας εξερευνητής και δεινός αφηγητής. Αντίστοιχα και ο Μέντελσον είναι αυτός που, ψάχνοντας το παρελθόν του πατέρα του

ΝΤΑΝΙΕΛ ΜΕΝΤΕΛΣΟΝ
Μια Οδύσσεια.
Ένας πατέρας, ένας γιος, ένα έπος
Μτφρ.: Μαργαρίτα Ζαχαριάδου
Εκδόσεις Πατάκη
Σελ.: 488

απ' όλα όσα του κράτησε κρυφά ή θεώρησε αυτονόητα μέσα από το λακωνικό των λόγων του, ανακαλύπτει κομμάτια του δικού του εαυτού. Η αντιστροφή, βέβαια, του δασκάλου που γίνεται μαθητής και του μαθητή που είναι δάσκαλος είναι διαρκής στο βιβλίο, αφού ο αγέρωχος και σκληρός πατέρας γίνεται ο μαθητής του γιου του, αποφασίζοντας να συμμετάσχει στα σεμινάρια του για την Οδύσσεια στο Κολέγιο Μπαρντ. Αμφισβητώντας τον ηρωικό ρόλο του Οδυσσέα, μάλιστα, αντιτίθεται στις κρίσεις του καθηγητή και γιου του, ενώ, φτάνοντας την εξερεύνηση μέχρι τέλους, αποφασίζει να τον ακολουθήσει σε μια κρουαζιέρα στη Μεσόγειο, αναζητώντας συμβολικά ίχνη του Οδυσσέα. Πατέρας και γιος έχουν πια ένα κοινό στοιχείο, το ταξίδι και τη σημασία του.

Αν το ταξίδι είναι σημαντικό, το ίδιο είναι και οι κύκλοι της Οδύσσειας που επαναφέρουν προηγούμενες σκηνές ή κρύβουν, σαν δούρειοι ίππος, τη μια ιστορία μέσα στην άλλη και μοιάζουν να μην κλείνουν ποτέ. Κατ' ουσίαν, μεταφέρονται στην πραγματική ζωή με τους κύκλους αναγνώρισης των σημείων που για εμάς είναι σπουδαία και για τους άλλους παραμένουν αθέατα. Η δύναμη της λεπτομέρειας που αναδεικνύει η Οδύσσεια, δίνοντας έμφαση στο σήμα –δηλαδή το κρυφό σημάδι, όπως η ουλή, το μυστικό του κρεβατιού ή οι φράσεις-κλειδιά που επαλαμβάνονται-, είναι αυτή που σε κάνει να διακρίνεις, σχεδόν αισθαντικά, τους δικούς σου ανθρώπους και τον δικό σου κόσμο. Είναι συγκλονιστική, για παράδειγμα, η περιγραφή του τελεουρ-

Αυτό, τελικά, είναι το ηρωικό μάθημα που δίνει ο πατέρας Τζέι Μέντελσον στον γιο Νταν Μέντελσον: του μαθαίνει να μην επιζητά τις δυσκολίες και αυτό που δεν φαίνεται με την πρώτη ματιά, το κρυφό, τον γρίφο, το παράξενο και το άλλο.

γικού του ξυρίσματος από τον πατέρα στον γιο Μέντελσον, της κολόνιας Old Spice που αφήνει στο πέρασμά του αλλά και της συνωμοτικής επιλογής του φτιαγμένου από τον πατέρα μικρού κρεβατιού που μετέφερε ο καθηγητής πια Μέντελσον από το παιδικό δωμάτιο του σπιτιού του στο πανεπιστημιακό του γραφείο, κατ' αναλογία προς το κρεβάτι του Οδυσσέα και της Πηνελόπης. «Τα μικρά πράγματα μπορούν να γίνουν θεμέλιο για τη μεγαλύτερη οικειότητα ανάμεσα στους ανθρώπους» υπογραμμίζει εμφατικά στην Οδύσσεια ο Μέντελσον, κλείνοντας το μάτι στον αναγνώστη, αναφερόμενος στη μεταμορφώσεις του Οδυσσέα γίνονται έτσι σύμφυτες με τις μεταμορφώσεις των λόγων που δείχνουν πιο σημαίνοντες τη στιγμή που παρεκτρέπονται προς το πιο φαινομενικά δευτερεύον ή επεισοδιακό. Αντίστοιχα, πάλι, οι Απόλογοι στην Οδύσσεια δεν είναι μικρότερης σημασίας, κατά τον Μέντελσον, από τα κύρια μέρη του έπους. Για παράδειγμα, το άσμα του Άρη και της Αφροδίτης μας αποκαλύπτουν συγκεκριμένες εξηγήσεις για τις σχέσεις των ανθρώπων, για την προδοσία ή τη συζυγική πίστη. Ακόμα και ο ψυχρός τρόπος με τον οποίο προσεγγίζονται ύστερα από τόσα χρόνια ο Οδυσσέας και η Πηνελόπη, σε αντίθεση με τα ένθερμα λόγια του ποιητή, δεν είναι παρά απόδειξη της ομοφροσύνης, δηλαδή της πνευματικής συνωμοσίας ενός ζευγαριού πέρα από την επιφανειακή παραφορά του έρωτα. Εδώ ακριβώς έγκειται το

πρωτείο της πνευματικότητας που χαρακτηρίζει και την ανάγνωση του Μέντελσον: στο ότι ο πολύτροπος χαρακτήρας τελικά κατατροπώνει την ισχύ του σώματος, καταφέροντας να εξοβελίσει τους Κύκλωπες και τα εμπόδια. Αν στη ζωή δεν είσαι ενισχυμένος με την πνευματική αυτή αρματοσιά, όπως ο Οδυσσέας, ενδεχομένως να μην μπορείς να λέγεσαι ήρωας.

Αυτό, τελικά, είναι το ηρωικό μάθημα που δίνει ο πατέρας Τζέι Μέντελσον στον γιο Νταν Μέντελσον: του μαθαίνει να μην επιζητά τις δυσκολίες και αυτό που δεν φαίνεται με την πρώτη ματιά, το κρυφό, τον γρίφο, το παράξενο και το άλλο. «Εκεί όπου κάποιος βλέπουν χάος και ανακολουθία, άλλοι ανακαλύπτουν λογική, συμμετρία και πληρότητα» γράφει ο φιλόλογος γιος, αποκαλύπτοντας το ουσιαστικό δίδαγμα που αποκομίζουμε από το ομηρικό έπος, με την προϋπόθεση ότι είσαι δοσμένο με ένα «λαμπρό μέχρι πυρακτώσεως» επιχείρημα. Η γνώση είναι αυτή που θα χαρίσει την πεποίθηση ότι η αλήθεια του εαυτού δεν μπορεί παρά να λάμψει –και πάλι μέχρι πυρακτώσεως– στο τέλος. Συγκλονιστική, λοιπόν, η σκηνή όπου ο γιος Μέντελσον προχωράει, κατά την ομηρική αναγνώριση, και αποκαλύπτει στους γονείς του ότι είναι ομοφυλόφιλος. Αυτή ήταν η προσωπική του Επιφάνεια και η διαπίστωση ότι το σήμα μπορεί να γίνει φανερό εκεί όπου κανείς βλέπει κάτι άλλο. Γιατί, όπως καταλήγει: «Το καλό βιβλίο σ' αφήνει να θες κι άλλο» – και σε αυτή την περίπτωση ισχύει με το παραπάνω.

